

The Social Appearance of Urban Poverty in Sevgi Soysal's Novels: Children

Servet TİKEN*

Abstract. Urban poverty is a historical, social, cultural and economic problem that has emerged with the establishment of urban settlements and the acceleration of urbanisation. Turkey, one of the countries experiencing rapid and uncontrolled urbanisation, is facing urban poverty. Another noteworthy aspect of urban poverty, which has come to the fore because of inequality, is the upheaval it causes in the social and cultural structure. Urban poverty leaves even deeper scars on women, specifically on children. Therefore, urban poverty is an area of interest not only for economics but also for social disciplines such as sociology, psychology, and literature. The social and cultural dimensions of urban poverty are also brought to attention through literary texts. Writers who are interested in social issues and who take on the task of narrating society in their works present snapshots of Turkey's history of urban poverty. Sevgi Soysal is one of the writers who brings the social aspects of urban poverty into her works. In her novels *Yürümek* and *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*, which are set in Ankara, the author also addresses the effects of urban poverty on children. She draws attention to social problems such as social exclusion, child labour and the tendency of poor children to turn to crime. In this context, the study evaluates the social manifestations of urban poverty in Sevgi Soysal's novels, focusing on poor children.

Keywords: Turkish novel, Sevgi Soysal, urban poverty, social appearance, children.

How to cite: Tiken, S. (2025). Sevgi Soysal'ın romanlarında kent yoksulluğunun toplumsal görünümü: çocuklar. *Journal of Children's Literature and Language Education*, 8 (2), 207-221.

* Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Erzurum, Turkey; servettiken@atauni.edu.tr

Sevgi Soysal'ın Romanlarında Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümü: Çocuklar

Servet TİKEN*

Öz. Kent yoksulluğu, kent yerleşimlerinin kurulması ve kentleşmenin hız kazanmasıyla ortaya çıkan tarihsel, toplumsal, kültürel ve ekonomik boyutlu bir sorundur. Hızlı ve denetimsiz kentleşme süreci yaşayan ülkelerden biri olan Türkiye, kent yoksulluğuyla karşı karşıya kalmıştır. Temelde bir eşitsizliğin sonucu olarak gündeme gelen kent yoksulluğunun dikkate değer bir başka yönü toplumsal ve kültürel yapıda meydana getirdiği sarsıntılardır. Kent yoksulluğu, kadınlar ve özellikle de çocuklar üzerinde çok daha derin izler bırakır. Dolayısıyla kent yoksulluğu, iktisadın yanı sıra sosyoloji, psikoloji ve edebiyat gibi sosyal disiplinlerin ilgisini çeken bir alan yaratır. Kent yoksulluğunun toplumsal ve kültürel boyutları edebiyat metinleri aracılığıyla da dikkatlere sunulur. Toplumsal sorunlara ilgi duyan ve eserlerinde toplumun anlatımını üstlenen yazarlar, Türkiye'nin kent yoksulluğu tarihinden kesitler sunarlar. Sevgi Soysal, kent yoksulluğunun toplumsal görünümünü eserlerine taşıyan yazarlardandır. Ankara'yı mekân olarak seçtiği Yürümek ve Yenişehir'de Bir Öğle Vakti romanlarında yazar, kent yoksulluğunun çocuklar üzerindeki etkilerini de ele alır. Sosyal dışlanma, çocuk işçiliği ve yoksul çocukların suça yönelmesi gibi toplumsal sorunlara dikkat çeker. Bu bağlamda çalışmada Sevgi Soysal'ın romanlarında yoksul çocuklar ekseninde kent yoksulluğunun toplumsal görünümü değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Türk romanı, Sevgi Soysal, Kent yoksulluğu, Toplumsal görünüm, çocuk.

* Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum, Türkiye; servettiken@atauni.edu.tr

1. Giriş

İnsanların yaşamlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için gerekli temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumunu ifade eden yoksulluk, temelde ekonomik kaynaklı olmasına karşılık çok yönlü toplumsal ve kültürel sorunları ortaya çıkarır. Tanımı ve ölçütleri ülkeden ülkeye, yerleşim yerlerine ve iktisadi yaklaşımlara göre farklılık gösteren yoksulluk; küresel düzeyde ekonomik, siyasal ve toplumsal bir göstergedir.

Yoksullukla ilgili yapılan araştırmalarda; “mutlak yoksulluk”, “görelî yoksulluk”, “insani yoksulluk”, “konut yoksulluğu”, “kırsal yoksulluk”, “kent yoksulluğu”, “çalışan yoksulluğu”, “çevresel yoksulluk” ve “nöbetleşe yoksulluk” gibi tanımlamalar yapılır. Yoksulluğun tanımı için ileri sürülen yaklaşımların farklılaşmasında yoksulluğun tespitindeki görelî ölçütler etkilidir. Yoksulluk düzeyinin tespiti ve tanımı için birçok ölçüt söz konusu olsa da genel olarak iki ölçüm esas alınır. Bunlardan ilki, kişinin hayatta kalabilmesi için gerekli olan kalori miktarının tespitine dayanan mutlak yoksulluk; ikincisi ise insanların yalnızca biyolojik bir varlık olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir varlık olarak tüketim ve yaşam düzeyini sağlayacak gelirlerden yoksunluğunu ifade eden görelî yoksulluk tanımıdır (Yılmaz ve Bulut, 2009). Yerleşim yerinin yanı sıra sınıfsal ve toplumsal farklılıkları da göz önünde bulundurarak yapılan kent yoksulluğu tanımı, görelî yoksulluk yaklaşımından hareketle ileri sürülmüştür.

Kent yoksulluğu, kent yerleşimlerinin kurulması ve kentleşme süreçlerinin hız kazanmasıyla dünya ölçeğinde ortaya çıkan tarihsel bir sorundur. Kentlerin birbirinden farklı ekonomik ve toplumsal gelişmişlik düzeylerine sahip olmaları, kent yoksulluğunun ölçümelerini de çeşitlendirir. Bu bağlamda kent yoksulluğu, ekonomik boyutların ötesinde yalnızca gelir odaklı olarak ele alınamayacak toplumsal görünümlere de sahiptir. Konut yoksulluğu, çevresel yoksulluk, çalışan yoksulluğu, nöbetleşe yoksulluk gibi yoksulluk türlerini bünyesinde barındıran kent yoksulluğu, işaret ettiği ekonomik düzeyin yanı sıra anomi, yabancılaşıma ve sosyal dışlanma gibi toplumsal sorunlara da yol açar.

Kentleşme süreci göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’de kent yoksulluğunun toplumsal ve kültürel boyutu oldukça önemlidir. Türkiye’nin kültür tarihi açısından yoksulluk, bir “yaşam standardı” veya maddi-ekonomik gösterge olmanın ötesinde bir “hissetme yapısı”na işaret eder. “Garip”, “gariban”, “garibanlık”, “öksüz-yetim”, “tüyü bitmemiş yetim hakkı” gibi sözcükler ve deyişler, yoksulluğu bir yandan acı çekme ve yara, diğer yandan da kimsesizlik, çaresizlik ve yuvasızlık ve dışlanmışlık ile bitişirir. Oldukça yüklü bir gösteren olarak “garip” sözcüğünün yabancı, yoksul ve kimsesiz anlamları arasındaki ilişki bir bakıma toplumsal olarak dışarıya, kenara, kenar mahalleye yerleştirilmek ile yoksunluk, ezilmişlik ve kudretsizlik arasındaki bağı ortaya koyar (Erdoğan, 2007). Yoksulluğun, ekonomik ölçütlerle nesnel olarak kabulünden ziyade toplumda hissetme odaklı öznel yargılarla karşılık bulması son derece dikkat çekicidir. Çünkü yoksulluk, ekonomik bir eşitsizlik ya da maddi yoksunluk olmaktan çıkar ve daha geniş ölçekte toplumsal ve kültürel sorunları ifade eden bir anlam

kazanır. Kentteki yoksulların toplumun diğer katmanlarınca nasıl hissedildiği ise yoksul kitleleri yeni ve çeşitli sorunlarla karşı karşıya getirir.

Türkiye’de kent yoksulluğunun yorumunda mutlak yoksulluk ölçümlerinden daha anlamlı olanı yoksulluğu, bir topluma katılamama ve sosyal dışlanma sorunu olarak ele alma gerekliliğidir. Bu bağlamda yoksulluğu aç ve açıkta kalma sorunu olmanın ötesinde toplumsal bağlamı içinde değerlendirmek önemlidir (Buğra, 2008). Kentteki yoksulların sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalmaları, toplumsal ölçekte kentsel sorunları ortaya çıkarır. Batılı burjuva kent ile onunla ekonomik toplumsal açıdan zıtlaşan yoksul gecekondu arasında iki farklı katman yaratır. Kentlerde oluşan ikili toplumsal farklılaşma kentsel bütünleşme olasılıklarını giderek zayıflatır (Tolan, 1981). Kentin gerçek sahibi olduklarını düşünenlerin “öteki” olarak gördükleri yoksulların varlığından duydukları rahatsızlıkları dile getirmeleri de toplumsal sorunları derinleştirir.

Kent yoksulluğunun yol açtığı toplumsal sorunlardan biri de kadın ve çocuklara yönelik daha ağır yaşam şartları getirmesidir. Birçok ülkede kent yoksulluğunun en çok etkilediği kesim kadınlar ve çocuklardır (Şenses, 2006). Kent yoksulluğu sonucu Türkiye’de de kadınların yük ve sorumlulukları artmış, çocukların ve özellikle kız çocuklarının okuldan uzaklaşmaları daha fazla yaşanmış, yoksulluk gittikçe içinden çıkılmaz bir hâle gelmeye başlamıştır (Sallan Gül, 2014). Böylelikle kent yoksulluğu, kentsel bütünleşmenin önündeki en büyük engel olan toplumsal eşitsizliği daha fazla belirginleştirmiştir.

Türkiye’de kent yoksulluğunun toplumsal ve kültürel boyutları, Türk edebiyatının ilgisini çeken konulardan biridir. Türk romanında özellikle kentlerin belirli bölgelerinde kurulan gecekondu mahallerinde yaşanan ekonomik sıkıntılar dile getirilir. Kente tutunmayı engelleyen kent yoksulluğunun getirdiği toplumsal huzursuzlukların anlatıldığı romanlarda, tarım dışı ekonominin ürettiği yoksunlukların kırsala göre daha olumsuz sonuçlara yol açtığı dikkatlere sunulur (Tiken, 2015). Böylelikle temelde ekonomik bir sorun olan kent yoksulluğunun toplumsal görünümü, romanlar aracılığıyla kurgusal düzeyde de görünürlük kazanır.

Türk romanında kent yoksulluğunun anlatımı, kentleşme sürecini konu edinen eserlerde yoğunlaşır. Fakir Baykurt, Tarık Dursun K, Hasan İzzettin Dinamo, Orhan Kemal, Muzaffer İzgü ve Yaşar Kemal gibi romancılar, kent yoksulluğuna dikkat çekerler. Yazarlar, genel itibarıyla kent yoksulluğunu İstanbul merkezli olarak anlatırlarken 1970’li yıllardan itibaren dikkat çekici ölçüde Ankara’daki kent yoksulluğunun da, eserlere yansıdığı görülür (Algül, 2021). 1970’li yıllarda mekânların çeşitlenmesinin yanı sıra yazarlar, romanlarında farklı toplumsal görünümünün temsiline de yönelirler. Bu dönemde kent yoksulluğunun toplumsal görünümünü çeşitlendiren romanlar arasında Muzaffer İzgü’nün Gecekondu, Sulhi Dölek’in Korugan ve Yaşar Kemal’in Kuşlar da Gitti romanları, kent yoksulluğunu çocukları öne çıkararak konu edinen eserlerdendir.

Romanlarında kent yoksulluğunun anlatımına yer veren yazarlardan biri de Sevgi Soysal’dır. Eserlerinde siyasal ve toplumsal yapıya yönelik eleştiriler ve yorumlar getiren yazar,

yoksulluğun toplumsal görünümünü Ankara'yı mekân seçerek ele alır. Soysal'ın 1970 yılında yayımladığı *Yürümek* adlı ilk romanı ve 1973 yılında yayımladığı *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* yoksulluğun anlatımına yer veren eserleri arasındadır. İki romanda da kent yoksulluğunun çocuklar üzerindeki etkisi öne çıkarılmaktadır. Araştırmanın soru cümlesi şudur: "Sevgi Soysal'ın incelenen romanlarında kent yoksulluğunun çocuklar üzerindeki yansımaları hangi düzeyde görülmektedir?" Bundan hareketle çalışmada, Sevgi Soysal'ın *Yürümek* ile *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* romanında kent yoksulluğunun çocuklar üzerindeki yansıması ele alınacaktır. Böylelikle kentteki çocuk yoksulluğunun toplumsal görünümü kurguya yansıyan yönüyle değerlendirilecektir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli/ Deseni

Çalışma doküman analizi deseniyle kurgulanmıştır. Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan bu desen (Yıldırım ve Şimşek, 2011), detaylı incelemelere imkân vermesi yönüyle de işlevseldir (Bowen, 2009). Doküman analizi; örgütsel, klinik veya program kayıtlarının tam metinlerinin ya da bunlardan yapılan alıntılarının, muhtıra ya da yazışmaların, resmî yayınlar veya raporların, kişisel günlüklerin, açık uçlu anketlere verilen yazılı cevapların incelemesini ele alır (Patton, 2014). Çalışmada Sevgi Soysal'ın romanlarında önemli bir izlek olan çocuk yoksulluğu öncelendiği için doküman analizi deseni tercih edilmiştir.

2.2. İncelenen Dokümanlar

Araştırmada incelenen dokümanları Sevgi Soysal'ın *Yürümek* ve *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* adlı romanları oluşturmaktadır. Araştırmada *Yürümek* romanının *İletişim Yayınları'nın* 2013 yılındaki 10. Baskısı, *Yürümek* ve *Yenişehir'de Bir Öğle* romanının ise *Bilgi Yayınevi'nin* 1988 yılındaki 7. baskısı esas alınmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada incelenen eserler araştırmacı tarafından öncelikle herhangi bir kayıt tutulmadan okunmuştur. Ardından eserler araştırmanın problemi ışığında okunmuş, kent yoksulluğunun çocuklar üzerindeki yansımalarına ilişkin kesitler herhangi bir filtreleme uygulanmadan fişlenerek kaydedilmiştir. Kayıt altına alınan bu veriler önce betimsel analize ardından içerik analizine tabi tutulmuştur. Çalışmanın geçerlik ve güvenirliğini artırmak amacıyla kodlamalar Miles ve Huberman'ın (1994) güvenirlik formülü dikkate alınarak yapılmış ve 84 sonucu elde edilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Kentin "öteki" çocuk yüzleri

Ekonomik eşitsizlikler, kent yoksulluğunun ortaya çıkmasındaki etkenlerin başında gelir. Barınma sorunu yaşama, yiyecek ve giyecek sağlayamama, eğitim, sağlık ve kent hizmetlerinden yararlanamama ve toplumsal anlamda fırsat eşitliğine sahip olamama, kent yoksulluğunun getirdiği yoksunluklardır. Toplumun korunmaya muhtaç kesimi olan çocukların bu yoksunluklarla karşı karşıya kalmaları, kent yoksulluğunun dikkat çeken sorunlarından birini yansıtır.

Kentlerde yaşayan insanların büyük bir bölümü, gelir azlığı ve geçim güçleri sebebiyle sefalet kuşakları veya “ghetto kültürleri” meydana getirirler. Bu insanlar yaşadıkları çevre ile aynı tutum ve hayat biçimlerini paylaştıkları için toplumun egemen kökünden saparlar ve zamanla kendilerine özgü bir yan kültür oluştururlar (Türkdoğan, 2007). Öte yandan kentlerde kapital birikiminin oluşmaya başlamasıyla büyük alışveriş merkezleri, oteller ve iş merkezleriyle çok uluslu yatırımların arttığı ve kentlerin sağlıklı hayatından kaçanların kentlerin çevresinde “zengin gettoları” oluşturdukları gözlemlenir (Şengül, 2009). Böylelikle kentlerin sakinleri arasında ekonomik eşitsizliklerin derinleştiği, sınıfsal bir ayrımın olduğu bir toplumsal manzara gelişir. Alt gelir grupları ile orta ve üst sınıf arasındaki uçurum artar ve kent yoksulluğu insanların yanı sıra mekânlarla da görünürlük kazanır.

Türkiye’de kent yoksullarının tarihi, gecekondulu olgusunun evrimi anlaşılmadan tam olarak yazılamaz. Aynı şekilde kentli orta sınıfların tarihi de apartmanlaşma olgusunu kavramadan yazılamaz (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001). Bu bağlamda Sevgi Soysal Yürümek romanında kentli orta sınıflar ile kent yoksulları arasındaki ekonomik ve toplumsal farklılıkları apartman ve gecekondulu yaşantısını birlikte ele alarak sunar. Gecekondularda ve apartmanlarda yaşayanlar arasındaki eşitsizliklerin en fazla derinleştiği kesim ise çocuklardır. Soysal, bu yan yana ancak birbirinden oldukça ayrı toplumsal görünümü şu ifadelerle aktarır:

“Yenişehir, Selanik Caddesi 68’e bir apartman yapıldı, tek katlı, iki katlı evlerin yanına. İlk kaloriferli apartman. Sonra ikinci, üçüncü, kalorifer kazanları ve kapıcılar. Kapıcılar çevre köylerden çoktan denkledikleri yorganlarıyla geldiler... Yenişehir’de yeni çocuklar, kışın ayaklarına mes giyen, kanun zoruyla. On yaşından sonra ilkokula başlayıp on beş yaşında ilkokuldan ayrıldılar. Yenişehir Mimar Kemal Okulu’nda, her sabah, dersten önce bit arama fasılları başladı. Öğretmen, elinde iki kalem, hep aynı çocukların başlarını karıştırdı, hep aynı çocuklar sıfır numara tıraş olmaya gönderildi. Ayıklandı bitler; sınıfın yaşça büyük, akılca küçük çocukları ayıklandı. Ayıklananlar arka sıralara oturdular. Önde oturan çocukların anaları daha sık gelmeye başladılar okula; geldi analar, gitti analar, önde oturan çocukların kazınmadı kafaları. Bazı bazı, öğleden sonraları ve hafta sonları öğretmenin evine gidip temizlik yapan çocuklar. Pazardan öğretmene alışveriş eden çocuklar, fileleri yüklenen, yüklenen, ama öğrenemeden ilkokul üçüncü sınıftan ayrılan çocuklar. Arkadaşlık edilmemesi gereken, kötü söz öğreten, oyun bilmeyen çocuklar ayıklandı. Aile çocuğu kimdir kim değildir, açıkça ayıklandı Yenişehir’de.” (Soysal, 2013, s.28)

Yürümek’te gecekonduda yaşayan çocuklar, orta sınıflar tarafından kentin ötekisi olarak görülür. Kent yoksulluğu; dışlanan, küçümsenen, alay edilen çocuklar yaratır. Soysal, bu

dışlanmayı apartman kapıcısının oğlu Alişan'ın betimlemesini orta sınıfa mensup bir ailenin çocuğu olan Elâ'ya yaptırarak romana taşır:

“Alişan, Selanik 68'in kapıcısının kavruk oğlu: Sümüklü Alişan, Sinek Alişan, Karınca Alişan. İstese, belki Elâ bile dövebilir onu. Alişan'la edilebilecek bir kavganın seyre değebilecek hiçbir yönü olamaz. Şu Elâ'nın anasının “zavallı verem mi ne?” diye, arada eve çağırıp yemek verdiği Alişan'la dövüşmek için mi silahlandılar musluk demirleriyle? Bir sıkımlık canı var onun. Alişan'ı sık sık tokatlar babası. Alişan her tokatta yere düşer; görenler, “dövme oğlanı, bir sıkımlık canı var zaten” derler.” (Sosyal, 2013, s.31)

Soysal, kent yoksulluğunun çocuklar üzerindeki etkisine ait dikkatler sunduğu Yenişehir'de Bir Öğle Vakti romanında farklı toplumsal katmanlardan gelen insanların yaşantılarından kesitlere yer verir. Kent yoksulluğu kimi kez insanların çocukluk hatıralarında derin izler bırakır. Romanda iyi eğitim almış ve kentin beyaz yakalılarından biri olmuş Salih Bey'in çocukluğuna ait hatıralarının anlatımı kent yoksulluğunun toplumsal görünümünden bir kesit sunar:

“Bir gün Ulus'ta yeni açılmış bir tuhafiyecinin vitrinine bakarken bir çocuk görmüştü. Babasının elini tutan bu çocuğun beyaz çorapları vardı. Önemli bir şeydi beyaz çorap, hayatında hiç beyaz çorap giymemişti Salih. Salih'in arkadaşları da hiçbir zaman beyaz çorap giymezlerdi. Sonra elinde bir kırmızı top vardı, üstü kadife gibiydi topun, pırlıl pırlıl, kırmızı bir top. Salih ise iki canlı tutuyordu elinde. Bacaklarından tuttuğu tavukların başları aşağı sarkıyor, tavukların çirkin bağırsıkları geleni geçeni baktırıyordu. Kendi elindeki canlı tavuklarla, kırmızı top arasında bir ayırım olduğu belliydi; bu beyaz çoraplı çocuk asla tavuk taşımazdı elinde. Salih çocuğun topunu daha yakından seyretmek için yaklaştı çocuğa. Çocuk canlı tavuklardan korkup yana sıçradı. Canlı tavuklara yanaşmaya alışık değildi belli ki. Oysa ne Salih ne de arkadaşları canlı tavuktan korkmazlar, hatta gerekince tavuk bile keserlerdi. Salih, sınıfın en çalışkanı olsa da, bu canlı tavuklardan korkmayıp kara çorap giyenlerdendi. Bu çocuğun çalışkan olup olmadığını bilmiyordu ama kendisinin de beyaz çorapları ve canlı tavuk yerine kırmızı kadifeden topu olmadıkça çalışkanlığı yeterli sayılmazdı.” (Soysal, 1988, s.99)

Kentlerdeki yoksulların varlığı, kentin varlıklı ve seçkin sakinlerini rahatsız eder. Yoksullara karşı korku, nefret duyguları beslenir ve kentleri yoksulluklardan değil, yoksullardan arındırmak istenir. Yenişehir'de Bir Öğle Vakti romanında Hatice Hanım'ın Kızılay'da çocuğuyla dilenen bir kadını gördüğü zaman verdiği tepki, ötekileştiren bakışı ve nefret söylemini ortaya çıkarır. Öfkenin ve nefretin odağında ise yine “öteki çocuk” vardır:

“Karşıda tam Kızılay'ın göbeğinde, yeni yapılmış güzelim binanın, o itinayla döşenmiş vitrininin hemen yanı başında, bir çingene karısı çömelmiş dileniyordu, kucağında kezzaptan gözü kör olmuşa benzeyen bir çocuk vardı... Çingene karısının kirden sicim sicim birbirine yapışmış saçlarına baktı. Hadi biz alıştık ama yabancılara ayıp oluyor. Kocasını Almanya'ya gitmişti gençliğinde. Her fırsatta anlatırdı o tertemiz, tek bir çöpsüz, dilencisiz caddeleri.

Yalasanız iğrenmezsiniz, öyle temiz sokaklar. Hep çalışmak, hep disiplin, hep düzen. Bir gün sokakta gidiyormuş bir çocukla anası da önden. Çocuk elindeki muzun kabuğunu yere atmış. Anası biraz sonra fark etmiş. Hemen çocuğunu geri yollayıp muzun kabuğunu yerden aldırılmış. Bir de güzel azarlamış çocuğunu. Bu hikâyeyi Hatice Hanım da kaç kez anlattı ilkokulda çocuklara, Deliller Tepesi'ndeki gecekondulardan gelen çocukların başlarında bit ayıklandıktan sonra." (Soysal, 1988, s.43-44)

Kentler büyüdükçe orta sınıflar, daha yalıtılmış mekânlarda kendileri gibi olmayanlarla ilişkilerini en aza indirgeyerek sadece kendisi gibi olanlarla bir arada olma ve yaşama eğilimini geliştirir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001). Yenişehir'de Bir Öğle Vakti romanında varlıklı ve iyi eğitilmiş bir ailenin kızı olan Olcay'ın yoksul çocuklarla iletişiminin annesi tarafından engellenmesinin anlatımı oldukça dikkat çekicidir. Olcay'ın çocuk dünyası yalıtılmışlıklardan uzakken, annesi kentin öteki yoksul çocukları ile kendi kızı arasına duvar örmek ister:

"Çok severdi Olcay balonları. Büyük, renkli balonları. Ne zaman renkli balonlarla bir baloncu görse, içi balonlar gibi hafifler, onlarla göğe, bu sıkıntılı sevgisizlik duvarını aşıp ötelere uçacağını sanırdı. Bir balon için saatlerce yalvarırdı anasına. "Ne olur anneciğim, bana bir balon al, ama ne olursun anneciğim bir balon al bana!" Anası çoğu kez bu yalvarmalara kulak tıkartı. Ama bazen, özellikle yorgun ve sinirli olduğu zamanlar, Olcay'ın ısrarından kurtulmak için alırdı balon. İşte o zaman Olcay en büyük suçlarından birini işlerdi. Sokağa, elinde balonuyla çıkar, önüne gelen ilk yoksul çocuğa balonunu verirdi. Anası deli olurdu bu huyuna. "Niçin veriyorsun balonunu?", "Uçsun diye", "Kim?", "O... çocuk", "Nereye akılsız", "....." Bu soruya cevap vermezdi Olcay. Çünkü yoksul çocukları, babaannesinin ona anlattığı masallardaki uçan haliya bindirir gibi, balonuyla Kafdağı'nın ardına uçurmak istiyordu. Bu çocukları Kafdağı'nın ardına uçurmak istemesinin nedeni basitti. Bu çocukların niçin yoksul olduğunu sorduğunda, bu dünyanın böyle olduğu söyleniyordu kendisine. "Ben büyüyünce çok zengin olacağım, bütün bu çocukları kocaman bir evin içine koyacağım. O zaman kaldırımın üstünde kıvrılıp yatmayacaklar." "Dünyayı değiştirmek sana mı kaldı akılsız." Hep böyle cevaplar verecekti anası." (Soysal, 1988, s.116-117)

Sevgi Soysal, Yürümek ile Yenişehir'de Bir Öğle Vakti romanlarında kent yoksulluğun trajik yönünü, yoksul çocukların "öteki" olarak görülmesini anlatarak ortaya çıkarır. Sosyal dışlanmanın kuşaktan kuşağa sürecek bir toplumsal görünüm olan bu durum, kent kültürünün bütüne yayılamaması, refah toplumuna ulaşamama ve bir arada yaşama kültürünün gelişmemesi gibi toplumsal sorunlar doğurur. Yazar bu sorunların çarpıcı örneklerini çocuğun bakış açısını romanlarına taşıyarak sunar.

3.2. Sokakta çalışan çocuklar

Kent yoksulluğunun toplumsal görünümlerinden biri, sokaklarda çalışmak zorunda kalan yoksul çocuklardır. Çocukların gündelik işlerde, kentin sokaklarında para kazanmaya itilmelerinde; ekonomik, toplumsal ve kültürel nedenler etkilidir. Nüfus artışı, düzensiz kentleşme ve eğitimsizlik çocukların çalışma hayatına yönlendirilmelerindeki toplumsal

sorunlardandır (Çöpoğlu, 1998). Kentin cadde, sokak ve pazarlarında çocukların çalışması, kent yoksulluğun kamusal alandaki görünürlüğüdür.

Yürümek romanında pazarlarda hamallık yapan ve apartman dairelerini kapı kapı dolaşıp ayakkabı boyayan çocukların anlatımıyla kent yoksulluğuna dair tablolar betimlenir. Yoksul çocukların çalışması, hayatın olağan akışına karışmış insanların dikkatini çekmeyen sıradan bir duruma dönüşmüştür:

“Cebeci pazarında sebze dolu küfeleri yüklenen çocuklar yokuş yukarı vurdular... Omzuna yüklediği boya kutusuyla bir çocuk upuzun sokağın bütün zillerini çaldı. Dört sokağın, beş sokağın zilini çaldı. Beş çift pabuç boyadı. Çok uzun pazarlıklar sonucu aldı boyadığı pabuçların parasını.” (Soysal, 2013, s. 99)

Vapurlarda, sokaklarda seyyar satıcılık yapan çocukların yaşantısından kesitler sunan Soysal, kent yoksulluğunu çocuklar arasındaki ekonomik ve toplumsal farklılıkları merkeze alarak gözler önüne serer. “Çantalı kadınların ellerini tutan” çocuklar ile tablalarını bozuk paralarla dolduran çocuklar arasında kurduğu karşıtlıkla çalışmak zorunda kalan çocukların betimlemesini yine çocuklara yaptırır. Toplumsal eşitsizliğin görünümünü, yoksul çocuklarının sattıklarına imrenen zengin çocukların bakış açısıyla alışılmışın dışında bir dikkatle sunar:

“Kadınlar, erkekler, çantalı kadınların ellerini tutan çocuklar iskele tahtasını aşır Kadıköy vapuruna doldular. Çantalı kadının elini tutmayan çocuklar vapurda çiklet sattılar, gazoz sattılar, sandviç sattılar. Çantalı kadınların elini tutan çocuklar, tuttukları eli çekerek gazoz istediler, çiklet istediler, almayınca anaları, ağladılar. Gazoz satan, çiklet satan çocuklara imrendiler. Gazoz satanlar, çiklet satanlar imrenmediler, bir sonraki vapuru gözlediler, bir sonraki vapura yetiştiler. Hep bir sonraki vapura yetiştiler. Çikletlerini bitiren, tablalarını bozuk parayla dolduran çocuklara imrenemeyecek kadar çabuk. Herkes dolmuşlara koştu. Caddebostan’a, Bostancı’ya, Moda’ya. Analar yağlı kâğıtlara sardıkları haşlanmış tavukları, rostoları yatılı okula taşıdılar.” (Soysal, 2013, s.43)

Yürümek romanında sokaklarda simit satan çocuklar kent yoksulluğunun simgesine dönüştürülür. Çalışmak zorunda kalan yoksul çocuklar hem yoksulluğu betimler hem de orta sınıfa mensup çocuklar karşısındaki toplumsal yalıtılmışlığı gösterir. Romanda seçkin bir yatılı okulda okuyan çocuklarla okulun bahçe duvarının dışında kalan yoksul çocuklar arasındaki sınıfsal farklılığa işaret edilir. Bu anlatım; sokaklarda simit, erik ve dondurma satan çocukların erişemeyeceği imkân ve fırsatları da gözler önüne serer:

“Yatakhane, bütün dişler fırçalandıktan, ayaklar yıkandıktan, dolaplardaki abur cubur gizlice atıştırıldıktan sonra elektrikler söndü. Frère Jean kapadı perdesini. Yatılı okulun bir günü bitti. Frère Antoine kızgın köpeklerini bahçeye saldı. Kimse bu okuldan kaçamaz. Köpekler parçalar. Kimse bu okulda bir şeyler öğrenmekten, cezalandırılmaktan, iyi eğitilmekten, anasının getirdiği öteberiye sevinmekten, hafta sonu çıkmamaya üzülmekten kaçamaz. Bu okulun diplomasının sağlayacaklarından kaçamaz. Frère Antoine’in köpekleri

var. Kimse bu okuldan içeri sızamaz. Simitçi, erikçi, dondurmacı çocuklar sızamazlar içeri.” (Soysal, 2013, s.45)

Sosyal’ın Yürümek romanında ele aldığı çalışan çocuk gerçekliği, kent yoksulluğunun toplumsal görünümünden dikkat çekici bir kesit sunar. Yazarın verdiği örnekler, kent yoksulluğunun çocukları; oyun dünyalarından, eğitim hayatından ve evlerinden uzaklaştırıp kentin sokaklarında, cadde ve pazarlarında çalışmaya mecbur bıraktığını gösterir. Kent yoksulluğunun çocukları, güvenli ve sağlıklı bir yaşama itmesinin toplumun mevcut durumundan daha çok toplumun geleceği için de çözümü daha zorlaşacak sorunlar ortaya çıkaracağına işaret eder.

3.3. Suça yönelen/itilen çocuklar

Kent yoksulluğunun toplumsal görünümlerinden biri de suçun artmasıdır. Kentler doğası gereği yeni suçlar üretmeye meyillidir. Suç istatistikleri değerlendirildiğinde kentlerde suç oranının genel olarak arttığı ve mala karşı işlenen suçların büyük kentlerde yoğunlaştığı görülür (Gölbaşı, 2008: 211). Kentlerin gelişmesi ve büyümesi suçun artışına sebep olduğu gibi örgütlü suç kollarının oluşmasına da zemin hazırlar. Kentlerde yaşayanların ekonomik ve kültürel düzeyleri ile işledikleri suçlar arasında da ilişki söz konusudur.

Kent yoksulluğu ile çocukların şiddete ve suça yönelmeleri arasındaki bağa, Yürümek ve Yenişehir’de Bir Öğle Vakti romanlarında dikkat çekilir. Yoksulluk kültürünü etkileyen anomik davranışlar arasında yer alan “sık sık çıkan kavgalar” (Türkdoğan, 2006) gecekondu mahallerinde oluşan toplumsal yapının dikkat çekici yansıtıcılarından. Yürümek romanında yoksul çocukların şiddete yönelmeleri ve sıkça kavgaya tutuşmaları anlatılır:

“Ataç parmaklarına bir musluk halkası geçirmiş. Cüneyt’le Atilla da bahçe musluğunun halkasını sökmeye çabalıyorlar. Bir süre sonra, her şey dururken, hiç oynanmazken Elâ baktı, hepsinin musluk halkalarını parmaklarına geçirdiklerini gördü. Bunun anlamını biliyor Elâ. Musluk halkalarının niçin parmaklara geçirildiğini. Bütün mahalle halkalarının ne işe yarayabileceğini Deliller Tepesi’ndeki oğlanlardan öğrendi. Deliller Tepesi’ne kavgaya gidip dayak yiyerek dönen Yenişehir çocukları, niçin yenildiklerini anlattılar çünkü. Tepedeki oğlanların parmaklarına musluk halkası geçirip dövüştüklerini.” (Soysal, 2013, s.30)

Yoksul çocukların suça yönelmelerinde kentlerde ortaya çıkan kuralsızlık hâlinin etkisi vardır. Toplumsal normların etkisizleşmesi veya ortadan kalkmasıyla toplumda anomik davranışlar artış gösterir. Nitekim anomi, düzeni sağlayan ahlak ve hukuk kuralları ortadan kalkınca toplumun bütününe kucaklayan hastalıktır (Durkheim, 2023). Kuralların egemenliğini yitirmesiyle kuralsızlıkların egemen olduğu bir toplum ortaya çıkar. Bu bağlamda suça yönelme artış gösterir. Yenişehir’de Bir Öğle Vakti romanında bu durum, çocuk suçlu ekseninde anlatılır:

“Bak emniyette, yanımdaki odada, ufak bir çingene oğlan vardı. Tam dokuz yaşında iyi dinle, dokuz yaşında. Yankesicilikten, hem de suçüstü yakalanmış. Oğlana bastılar falakayı, bastılar falakayı, mümkünü yok, “yaptım” dedirtemediler. Sonra, öyle ayakları şişmiş yatarken,

sordum oğlana, “Ulan zaten suçüstü yakalanmışsın, niçin doğruyu söylemeyip sopa yiyordun?” ... “Ekmek için ağbi, kartın doyurmak için. Doğruyu söyleyince damda bulurum kendimi, he deyince deliğe düşerim. Kim doyuracak beni? Burda sopayı yer, sonra çıkarım, karnım doyar, tamam mı?... Sen düşünür müsün bunu? Ben düşünür müyüm? Sadece ekmek için susuyor. Dayağa razı. Ele vermiyor kendini, ele vermenin kendisine, ekmeğine düşman olduğunu biliyor. Neyin dışına düştüğünü çok iyi biliyor. Ekmeğini toplumdışılıktan kazanıyor, o kurallara niçin uysun? Karşılığı aç kalmak olunca dokuz yaşında çocuk nelere dayanıyor. Açlık can acısından daha dayanılmaz” (Soysal, 1988, s. 227-228)

Yenişehir’de Bir Öğle Vakti romanında yoksulluk ve suç arasındaki ilişki, çocuk bakış açısıyla da sunulur. Yoksul çocuklar için suç işlemek çocuk oyunları gibi sıradanlaşır, hapishane ise yaşantılarının olağan bir parçasına dönüşür:

“Necmi iyi tanırdı Ali’yi... Necmilerin sokağında Ali ile yankesicilik oynarlardı. Necmi istese birinci sınıf yankesici olurdu. Bütün numaraları öğrenmişti. Arabacılar. Arabacılar ikinci sınıf çingenelerdir. Yankesiciler çoğu kez bunlardan çıkar. Necmi de öğrendiklerini Ali’ye öğretmişti. Onların yankesiciliği oyundu. Ali’nin anneannesini şakadan çarpar, kızdırırlardı kadını. Kadın sonunda ikisini de maşayla kovalardı. Kafkasyalı ve öfkesi burnunda bir kadın olan anneanne ikisini de polise verip ömür boyu mapushane damında çürüteceğini söylerdi. Ali ile Necmi hapishaneye düşmeyi biraz istiyorlardı aslında. Onlar için çok heyecan verici bir şeydi bu. Özellikle Necmi’nin çevresinden duyup anlattığı hapishane hikâyeleriyle. Necmi’nin çingene soyundan hapishaneye düşen o kadar çoktu ki, analarıyla hapishaneye giren çocuklar, çıktıklarında böbürlene böbürlene anlatırlardı hapishaneyi. Kimilerinin ben Avrupadaykeni gibi bir şeydi bu onların mahallesinde, ben hapisteyken.” (Soysal, 1988, s.249)

Soysal’ın romanlarında örneklenen kent yoksulluğunun yarattığı çocuk suçlular, toplumla bütünleşememe sorununun sonuçlarından birini gösterir. Böylelikle kent yoksulluğunun toplumsal yapı ile birey arasındaki ilişkinin kurulamamasına ve kuralsızlıkların egemenliğine yol açması, suçlu çocuklar ekseninde ele alınır.

4. Tartışma ve Sonuç

Kent yoksulluğu, denetimsiz göçlerle büyüyen kentlerde ortaya çıkan ekonomik, toplumsal ve kültürel sorunlardan biridir. Etkileri itibarıyla kırsal yoksulluktan çok daha fazla toplumsal yapıda sarsıntılar meydana getirir. Kent yoksulluğunun kadınlar ve çocuklar üzerinde etkisi daha derinden hissedilir. Toplumun korunmaya muhtaç kesimi olan çocukların kent yoksulluğuyla karşı karşıya kalması trajik bir toplumsal görünüm ortaya çıkarır.

Sevgi Soysal’ın Yürümek ile Yenişehir’de Bir Öğle Vakti romanları, kentlerin toplumsal yapısına dikkatleri yöneltir. Kentlerin hızla büyümesinin, toplumsal ve kültürel değişimlerin anlatımına yer verilen romanlarda kent yoksulluğu öne çıkan izleklerdendir. Yazar, kent yoksulluğunu ekonomik bir eşitsizlikten öte toplumsal bir eşitsizlik olmasıyla ele alır. Bu bağlamda romanlarda kentlerdeki yoksulluk toplumsal ve kültürel yönleriyle ön plana çıkar.

Türkiye'nin kent yoksulluğu tarihini kurgusal düzeye yansıtan yazar, kent yoksulluğunun anlatımını çocukları merkeze alarak ya da çocuk kahramanlarının bakış açısıyla romanlarına taşır. Romanlarında öteki olarak görülen ve dışlanan yoksul çocukları, çalışmak zorunda kalan çocukları ve suça yönelen ya da itilen çocukları anlatır. Böylelikle kent yoksulluğunun toplumsal görünümünü çocuklar üzerinden daha belirgin bir şekilde aktarır.

Kent yoksulluğunun anlatımını yoksul çocuklar ekseninde dikkatlere sunan Soysal, yoksulluğun iktisadi bir yoksunluk olmaktan ziyade toplumsal ve kültürel boyutuyla üzerinde durulması gereken bir sorun olduğuna işaret eder.

Yazar Katkı Oranları

Bu çalışma, tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışma Beyanı

Yazar, çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Etik Kurul İzin Bilgisi

Yazarların etik sorumlulukları başlığının 10. Maddesinde yer alan "Doküman analizi ile gerçekleştirilmiş çalışmalarda etik kurul onayına gerek yoktur." bilgisinden hareketle araştırmanın etik kurul onay belgesi bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Algül, H. (2021). *1970-1985 arasında yayımlanmış romanlarda gecekondu sorununa Ankara merkezli bir bakış* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Buğra, A. (2008). *Kapitalizm, yoksulluk ve Türkiye'de sosyal politika*. İletişim Yayınları.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*. 9 (2), 27- 40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Çöpoğlu, M. (1998). *Çocuk işçiliği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Durkheim, E. (2023). *Toplumsal işbölümü*. (Ö. Ozankaya çev.) Cem Yayınevi.
- Erdoğan, N. (2007). Garibanların dünyası: Türkiye'de yoksulların kültürel temsilleri üzerine ilk notlar. N. Erdoğan (Ed.), *Yoksulluk halleri Türkiye'de kent yoksulluğunun toplumsal görünümüleri içinde* (s. 29-47). İletişim Yayınları.
- Gölbaşı, S. (2008). *Kentleşme ve suç İstanbul'un kentleşme süreci ile suçluluk arasındaki ilişkinin kuramsal değerlendirilmesi*. On İki Levha Yayıncılık.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. (2001). *Nöbetleşe yoksulluk Sultanbeyli örneği*. İletişim Yayınları.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expended sourcebook*. SAGE Publications.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Sallan Gül, S., Şen, A. ve Kaya E. (2014). Toplumsal cinsiyet boyutundan Türkiye'de eğitim ve yoksulluk ilişkisi. A. Topçuoğlu (Ed.), *Yoksulluk ve kadın içinde* (s. 163-179). Ayrıntı Yayınları.
- Soysal, S. (1988). *Yenişehir'de bir öğle vakti*. Bilgi Yayınevi.
- Soysal, S. (2013). *Yürümek*. İletişim Yayınları.
- Şengül, H. T. (2009). *Kentsel çelişki ve siyaset -kapitalist kentleşme süreçlerinin eleştirisi*. İmge Kitabevi Yayınları.
- Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin öteki yüzü yoksulluk*. İletişim Yayınları.
- Tiken, S. (2015). *Türk romanında kentleşme ve kentlileşme (1950-1980)*. Serüven Yayınları.
- Tolan, B. (1981). *Çağdaş toplumun bunalımı anomi ve yabancılaşma*. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları
- Türkdoğan, O. (2006). *İstanbul gecekondu kimliği*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Türkdoğan, O. (2007). *Kültür-değişme ve toplumsal çözülme*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, N., & Bulut, Y. (2009). *Kent yoksulluğu ve gecekondu*. Beta Yayınları.

Extended Summary

1. Introduction

Poverty, which refers to the inability to meet the basic needs necessary for people to live healthy lives, is primarily economically driven but gives rise to multifaceted social and cultural problems. The definition and criteria of poverty vary from country to country, depending on location and economic approach, and is a global economic, political, and social indicator.

Urban poverty is a historical and global problem that has emerged with the establishment of urban settlements and the acceleration of urbanisation processes. The fact that cities have different levels of economic and social development also diversifies the measurements of urban poverty. In this context, urban poverty has social manifestations that cannot be addressed solely in terms of income, beyond economic dimensions. Urban poverty, which encompasses types of poverty such as housing poverty, environmental poverty, working poverty, and cyclical poverty, not only indicates a certain economic level but also leads to social problems such as anomie, alienation, and social exclusion.

Sevgi Soysal is one of the writers who draws attention to urban poverty in her novels. In her works, she criticises and comments on political and social structures, addressing the social manifestations of poverty by choosing cities as her setting. Soysal's first novel, *Yürümek*, published in 1970, and *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*, published in 1973, are among her works that address poverty. In both novels, the impact of urban poverty on children is a prominent theme. The research question is as follows: 'How does urban poverty reflect on children in Sevgi Soysal's novels?' Based on this, the study will examine the reflection of urban poverty on children in Sevgi Soysal's novels *Yürümek* and *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*. Thus, the social appearance of urban child poverty will be evaluated in terms of its reflection in fiction.

2. Method

The study was designed using a document analysis model. Document analysis was chosen because child poverty, an important theme in Sevgi Soysal's novels, was prioritised in the study. The works examined in the study were first read by the researcher without any records being kept. Then, the works were read considering the research problem, and excerpts related to the reflections of urban poverty on children were recorded without any filtering. The data recorded were first subjected to descriptive analysis and then to content analysis.

3. Findings, Discussion and Results

Urban poverty is one of the economic, social and cultural problems that arise in cities growing due to uncontrolled migration. Its effects cause much greater upheaval in the social structure than rural poverty. The impact of urban poverty is felt more deeply by women and children. The fact that children, who are the most vulnerable segment of society, are confronted with urban poverty creates a tragic social situation.

Sevgi Soysal's novels *Yürümek* and *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* draw attention to the social structure of cities. In these novels, which describe the rapid growth of cities and social and cultural changes, urban poverty is one of the prominent themes. The author approaches urban poverty not merely as economic inequality but as social inequality. In this context, poverty in cities is highlighted in the novels in terms of its social and cultural aspects. Reflecting the history of urban poverty in Turkey at a fictional level, the author conveys the narrative of urban poverty by centring on children or through the perspective of child protagonists in her novels. In his novels, he tells the stories of poor children who are seen as outsiders and excluded, children who are forced to work, and children who turn to crime or are pushed into it. In this way, he conveys the social appearance of urban poverty more clearly through children.

